

TÜRKİYE’NİN KAFKASYA VE ORTA ASYA POLİTİKASI VE TİKA

Emrah DENİZHAN

Trakya Üniversitesi, İ.İ.B.F
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne
E-posta : denizhanemrah@gmail.com

Özet

SSCB'nin dağılmasından sonra Kafkasya ve Orta Asya coğrafyasında ortaya çıkan yeni devletlerle kurulacak ilişkiler meselesi, Soğuk Savaş döneminde Batı ile kurduğu güvenlik bağlantılarını temel alan ve görece olarak statükoculuğa dayanan geleneksel dış politikasını sürdürmenin imkansız olduğunu gören Türkiye'nin 1990'lar boyunca dış politika gündeminde önemli bir yer tuttu. Yeni kurulan devletler için "model" olma konusunda, bölgeye komşu Rusya, İran ve Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı çekişme, dış politikada bu yeni ortaya çıkan devletlerle ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğini sağlayacak yeni ve daha dinamik bir yapılanmanın gerekliliğini gösterdi.

Bu çalışmada, Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkaslar'da izlediği politikalarda, daha etkili ve dinamik işbirliği süreçleri geliştirmek üzere kurulan TİKA'nın dış politikadaki yeri açıklanıp, 1990'lardaki faaliyetleri ile 2000'li yıllarda geçirdiği dönüşümün Türkiye'nin dış politikasında yaşanan değişimlerle olan paralelliği ve bunun niteliği tartışılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler : *dış politika, işbirliği, TİKA, Kafkaslar, Orta Asya*

Alan Tanımı : Türk Dış Politikası

TİKA ON TURKISH FOREIGN POLICIES OF CENTRAL ASIA AND CAUCASIA

Abstract

Turkey encountered with the issue of new order in Cenral Asia and Caucasia after U.S.S.R collapsed. Turkey's foreign policy consisted two main aspects before 1990s. Since its establishment Turkey endeavoured to become a member of the Western Bloc , besides Turkey tried to keep status quo of the international system. In 1990s there was deep rooted transformation on Turkey's foreign policy in paralel with global transformations.

This transformation progress was tried to explain on contunity/transition context. Especially, I tried to emphasized that the role of TİKA(Turkish International Cooperation and Development Agency) in making decision progress of Turkish foreing policy on Central Asia and Caucasia. Main purpose of this article that discussing the functions of economic instruments on "soft power" policies.

Key Words : *foreign policy, cooperation, international system, soft power, making decision progress*

JEL Classification : F50, F59

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle uluslararası sistem yeniden bir yapılanma sürecine girmiştir. Bu süreç içerisinde, kuruluşundan beri dış politikasını “Batı ittifak sistemleri içinde yer alma” ve “statükoculuk” ekseninde oluşturan Türkiye, Soğuk Savaş süresince, Batı ile “jeostratejik önemini” kullanarak kurduğu ekonomik, politik ve askeri ilişkilerin devamlılığının mümkün olmadığını fark etmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle, özellikle Avrupa ülkeleri giderek daha “güvenli” bir ortama kavuşurken, Türkiye, üç yanında ortaya çıkan yeni çatışma bölgelerinin yarattığı sorunlarla karşı karşıya gelmiştir.

1980'lerde AT ile ilişkilerin tıkanması, 1990'larda SSCB'nin dağılması ve Kafkasya'da, Orta Asya'da yeni devletlerin ortaya çıkması, Türkiye'nin dış politika gündeminde “Avrasya seçeneği” ni tartışmaya açmıştır. Kafkaslar ve Orta Asya'da ortaya çıkan yeni devletlerle kurulan ilişkiler, Türkiye'nin geleneksel dış politika çizgisinde köklü bir değişime işaret etmektedir. Bu yazıda, bu değişim sürecinin ulusal ve uluslararası dinamikleri incelenip, Türkiye'nin bölgeye olan ilgisinin başladığı 1990'ların başlarından itibaren yürüttüğü politikalarında, hem nitelik hem nicelik olarak yaşanan gelişmeler ortaya konulacaktır.

Bölgede yeni kurulan devletler ile kurulan ilişkilere baktığımızda, değişim sürecini kapsayan 1989-1991 döneminde Türkiye, henüz belirsizliğini koruyan ve nereye gideceği belli olmayan Sovyet cumhuriyetlerindeki milliyetçi hareketlere karşı ilgisiz, Moskova merkezli bir dış politika izledi. Orta Asya - Kafkas ülkelerinin birbiri ardına bağımsızlıklarını ilan etmelerini takip eden 1991-1995 döneminde ise Türkiye bu devletleri tanıyan ilk devlet olarak bölgede model ve lider olma çabasına girişti. Rusya Federasyonu'nu göz ardı eden, hatta bölgedeki Rus etkisini kırmaya yönelik aktif bir politika izledi. Aynı dönemde Türkiye, Rusya ve İran ile bir rekabete girmiş, Türkçü-Turancı söylemlerin eşliğinde ve bölgede yaşanan değişimlerin heyecanı ile, plansız, programsız bir dış politika izlemiştir. Bunu takip eden süreçte ise SSCB'nin dağılmasından doğan boşluğu Rusya Federasyonu'nun dolduracağı anlaşılmış, Türkiye kendi yetersizliklerini ve sınırlılıklarının farkına varmıştır. 1995'ten günümüze gelen süreç içinde Türkiye'nin, hem kendi gücünü hem de bölgesel gerçekleri daha iyi tahlil eden, Rusya'yı dışlamayan, daha gerçekçi, dengeli ve karşılıklı işbirliğine dayalı politikalar geliştirme çabası içinde olduğu gözlemleniyor. (Aydın,2004:379)

Bu süreç içinde Türkiye'nin bölgedeki dış politikası siyasi nüfuz elde etme arayışından giderek ekonomik işbirliğini geliştirme eksenine kaymış, Türkiye bölgede kendini Rusya'nın yerine geçebilecek “yeni bir büyük ağabey” olamayacağını anlayıp, bölge ülkelerinin yeniden yapılanmaları ve kalkınmaları için ekonomik işbirliği alanları yaratan bir yumuşak güç (soft power) olarak varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Bu politika değişimin önemli bir ayağı Türkiye'de TİKA'nın kurulmasıdır. 27 Ocak 1992'de Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyete başlayan TİKA'nın bu değişim sürecinde, Türkiye'nin kurumlar arası bürokratik mücadele alanı içerisinde, kuruluş metninde belirtilen amaca yönelik faaliyetlerini hayata geçirmekte etkin olmadığını görüyoruz. 1990'lar boyunca TİKA, yukarıda bahsedilen dönemlendirmeye paralellik gösteren bir şekilde hem yapısında hem de işleyişinde önemli dönüşümlerden geçmiş ve 2000'li yıllarda kuruluşunda model olarak alınan Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı'nın (JICA) işleyişine benzerlik göstermeye başlamıştır. (Balcı,Yeşiltaş, 2005: 172)

Bu çalışmada Türkiye'nin bölgeye yönelik politikaları değişim/süreklilik ekseninde incelenecek ve teknik yardım kuruluşu olarak kurulan TİKA'nın Türkiye'nin dış politika hedeflerinin

belirlenmesinde ve bu hedeflere ulaşmada etkin olup olmadığı ve bunların nedenleri üzerinde durulacaktır.

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DIŞ POLİTİKA'DA YENİ ARAYIŞLAR

1980'ler hem uluslar arası sistemde hem de Türkiye'de gerçekleşen köklü değişimlere sahne oldu. Öncelikle Reagan'ın ABD başkanı olmasıyla Soğuk Savaş, 1960'larda başlayan 20 yıllık yumuşama döneminin ardından tekrar sertleşen bir ivme kazandı. Yine aynı süreç içinde, neo-liberal politikaların yaygınlaşması uluslararası sistemin işleyişinde yapısal bir dönüşüm yarattı. Uluslararası siyaset, giderek keskin çift-kutuplu sistemden, finansal hareketlerin merkezi bir rol oynadığı, serbest ticaretle ülkeler arası karşılıklı bağımlılığın arttığı, ABD hegemonyasında işleyen tek-kutuplu bir yapıya dönüştü.

Türkiye'de 12 Eylül dönemine denk düşen bu süreçte, özellikle 24 Ocak Kararlarıyla birlikte bu yapıya uygun dönüşümler gerçekleştirildi. İthal İkameci Sınaileşme modeli, yerini Özal'ın ihracatı geliştirme merkezli kalkınma modeli aldı. Özal döneminde, geleneksel dış politikanın değişeceğine yönelik ilk sinyaller verilmeye başlanmıştı. Özellikle Özal'ın dış politika belirleme ve uygulama süreçlerinde geleneksel Dışişleri bürokrasisini by-pass etme çabaları bu sinyallere örnek olarak gösterilebilir.

Özal dönemi Türk dış politikası komşularla yaşanan sorunların kısıncında gelişti. Yunanistan ile Ege ve Kıbrıs sorunları, Bulgaristan'da Türklere yönelik baskılardan kaynaklanan sorunlar, İran'da gerçekleşen İslami devrimin yayılmasından duyulan korku, Kürt ve Ermeni Sorunlarının uluslararasılaşması, Türkiye'yi çok-yönlü dış politika üretme konusunda tıkanma noktasına getirdi.

Bu dönemde Özal'ın ihracatı bir dış politika aracı olarak görme eğilimi, mevcut iktisat politikalarının planlı olmayan, çarpık yapısından dolayı işlevsellik kazanamadı. 24 Ocak kararlarıyla ile başlayan Türkiye'nin dışa açık serbest piyasa ekonomisine geçişinde, o dönem için radikal sayılabilecek bazı politikalar izlenmiştir. Öncelikle ithal ikamesinden ihracata yönelik sanayileşme modeline geçiş süreci yabancı sermayenin ülkeye çekilmesiyle güçlendirilmeye çalışılmış. Program dahilinde kambiyo rejimi serbestleştirilmiş, kotaların kaldırılmaya başlanmasıyla ithalat serbest bırakılmıştır. Ayrıca bu dönemde Türk Lirasının sürekli değer kaybetmesi, Türk menşei ürünlerin yurt dışı rekabet edilebilirliğinin yükselmesi anlamında olumlu karşılanmış, ihracatın artması için yeni teşvikler ve düzenlemeler uygulamaya sokulmuştur. Bütün bu yapısal değişime rağmen üzerinde durulması gereken, Türkiye'nin hem 1980'ler boyunca hem de 1990'larda ödemeler dengesini neden düzeltilmediği ve ekonomik darboğazdan ve krizlerden neden kurtulamadığı sorundur. Bu sorunun iktisadi parametreleri üzerinde detaylı bir inceleme yapmak bu yazının konusunu oluşturmamakta, ancak bu sürece dış politikada yaşanan açmazların ve sorunların etkisi üzerinde durulması önem arz etmektedir. (Bilgin,2005:91)

Dış politika'nın özellikle komşularla yaşanan sorunlardan dolayı bir tıkanma sürecine girdiği dönem, aynı zamanda SSCB'nin o dönem için beklenmeyen dağılma süreciyle birleşmiş ve Türkiye ihracat temelli politikasını sağlıklı bir şekilde yürütmesine engel olan 3 önemli çatışma bölgesiyle çevrelenmiştir. Bu bölgelerden biri, Türkiye'nin geleneksel dış politika çerçevesinde o güne kadar ihmal edilen Avrasya bölgesidir. Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin Kafkasya-Orta Asya politikasının içinde olduğu çerçeve şöyle çizilebilir :

- İşbirliği Fırsatı ve Risk Arttı

- İstikrarsızlık Arttı
- Sistemsel Değişim, Model Tartışmaları ve Bölgesel Rekabet Başladı

1991' in sonuna gelindiğinde Türkiye, bölgede yeni ortaya çıkan 15 yeni devleti tanıyan ilk devlet olma özelliğini kullanarak özellikle Türki cumhuriyetlerle sıkı diplomatik ilişki içerisine girdi. Bağımsızlıklarını yeni kazanan devletler o dönem için Türkiye'nin uluslar arası alanda vereceği desteğe ihtiyaç duyuyorlardı. Kısa bir zaman içinde Türkiye bölgedeki devletlere daha sonradan yerine getiremediği iktisadi ve siyasi vaatlerde bulundu. Yeni kurulan devletlere model olma konusunda hem ABD'nin hem de AB'nin desteğini alan Türkiye, kendisini bu konuda başta Rusya olmak üzere bölgeye komşu İran gibi güçlü devletlerle rekabet halinde buldu. (Aydın,2004:367) Bu rekabet içerisinde Türkiye'nin yaptıkları ve yapamadıkları ayrıntılı olarak aşağıda incelenecektir.

2.1. Bir Alternatif mi Yoksa Zorunluluk mu? : 1990'larda Kafkasya –Orta Asya ile İlişkiler

Eylül 1991'de bölgedeki gelişmeleri daha sağlıklı değerlendirebilmek ve daha doğru kararlar verebilmek için Türkiye incelemelerde bulunmak üzere bölge ülkelerine iki heyet gönderdi. Böylece Türkiye'nin bölgeye yönelik aktif politikası başlamış oldu. Ardından 1991 yılının sonunda Türkiye yeni kurulan 15 devleti tanıyarak, bu devletlere uluslar arası alanda destek sözü verdi. Sonraki süreçte ise Türkiye Rusya'yı karşısına alarak bölgede siyasi nüfuz elde etmeye ve bölge ülkeleri, özellikle de Türki Cumhuriyetler için model olmak için çalıştı.

İzlenen bu siyasetin belirli bir plan-program dahilinde gelişmemesi 1990'lar süresince Türkiye'yi bölge ülkeleri nezdinde zor duruma düşürdü. Özellikle Rusya ve İran, Türkiye'yi bu dönem boyunca Turancı politikalar peşinde olmakla suçladılar. Türkiye iç siyasetinde kendini göstermeye başlayan "Adriyatik'ten Çin Seddine Türk Dünyası" ve 21. Yüzyılın "Türk Yüzyılı" olacağına dair söylemler, bu suçlamaları adeta destekler boyutlara ulaştı. (Tellal,2005:50) Ancak kısa zaman sonra fark edildi ki Türkiye, Rusya'nın bölge üzerindeki etkinliğini hesaba katmadan bölge devletleriyle hiçbir alanda işbirliği süreçleri geliştiremezdi. Sovyet döneminden kalan ekonomik ve askeri bağımlılık, Rusya'yı bölge ülkeleri nezdinde en önemli aktör konumunu korumasını sağlamıştır. Ayrıca başta Kazakistan olmak üzere Türkiye'nin bölge ülkelerine "model" olma konusunda bu ülkelerin güvenini kazanamadığı da aşikardır. Bunun en açık örneği 1992'de gerçekleşen "Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi" dir. Bu zirvede Türkiye'nin bölge için düşündüğü politikaların çoğunun daha baştan uygulanamaz olduğu anlaşıldı. Öncelikle gelen liderlerin çoğu Rusça konuşuyordu ve bölgede Türkiye'nin öngördüğü Rusya'yı dışarıda bırakan politikalara setçe karşı çıktılar. Demirel'in bölge ekonomilerinin Rus Rublesi'nin etkisinden çıkmasına yönelik talepleri reddedildi. Özal'ın bölgenin zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarının Rusya'yı dışarıda bırakacak şekilde Türkiye üzerinden dünya pazarına sunulması önerisi ise, Rusya'nın bölge devletlerine yönelik sert uyarıları doğrultusunda sonuçsuz kaldı. Ayrıca Türkiye'nin Türk dünyasının faaliyetlerini eşgüdümleyecek ulus-üstü bir mekanizmanın oluşturulmasına yönelik önerisi, bağımsızlıklarını yeni kazanan bu devletlerin tepkisiyle karşılandı. Bu zirvenin Türkiye için hayal kırıklığıyla sonuçlanmasının en önemli nedeni Türk yöneticilerin yanlış hesaplarıydı. (Aydın,2004:389)

Bağımsızlıklarını kazandıkları süreçte Türkiye bu ülkelerde yaşanan gelişmeleri iyi tahlil edemedi. Öncelikle bölge genelinde her ülkede Rus azınlıklarının oluşu – ki Kazakistan nüfusunun %41 ini Ruslar oluşturur- bölge ülkelerinin izleyeceği dış politikayı belli bir çerçevede Rus dış politikasıyla uyumlaştırma eğilimine yöneltmiştir. Ayrıca Türkiye'nin sahip olduğu sınırlı

ekonomik kaynakları fark eden yeni cumhuriyetler, Türkiye'nin kendilerine ne ekonomik ne de siyasi yönden model olamayacağını ve ikili ilişkilerin gelişme sürecinde verilen vaatlerin gerçekleştirilemeyeceğini anladılar.

Türkiye açısından yukarıda basitçe çerçevesini çizdiğim dış politika algısının merkezinde, tıkanan dış politika üretme sürecinde Avrasya bölgesinin yeni fırsatlara açık bir alan olarak görülmesi vardır. Bu algı çerçevesinde Avrasya dış politika için yukarıda saydığım gelişmelerden ötürü bir alternatif olmaktan çok uzaktır. Yetmiş yıllık dış siyasetini Batı ile gerçekleştirdiği ekonomik, siyasi, askeri işbirliği çerçevesinde gerçekleştirmiş, Türkiye için Avrasya her anlamda yabancı topraklardır. Ortak dile, kültüre ve tarihe vurgu yaparak Türki cumhuriyetlerle kurulmak istenen ilişkilerin gelişim sürecinin de gösterdiği üzere Türkiye ile bu coğrafyada ortaya çıkan yeni devletler arasında –Azerbaycan'ı ayrı tutarsak- derin bir kopukluk mevcuttur. Bunun yanı sıra bölge ülkelerinin ortak sosyalist geçmişi, Rus dilinin ortak dil olarak kullanılması ve bölge içi ekonomik bağların güçlü olması gibi unsurlar, başta Rusya olmak üzere, bölge ülkelerinde Türkiye'yi, hem kültürel hem de siyasi tanımlamada Avrasya dışı bir ülke olarak görme eğilimi mevcuttur. Bunun en somut örneği, içinde Türkiye'nin yer almadığı Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun 2000 yılında kurulmasıdır.

Türkiye'nin Kafkasya-Orta Asya bölgesi üzerinde siyasi nüfuz elde etme politikalarının başarısızlıkla sonuçlanması üzerine, bu bölgeyle kurulacak ilişki özellikle belirsizliğini koruyan AB ile bütünleşme sürecinin zorunlu ve tamamlayıcı bir parçasına dönüştü. Avrasya ile kurulacak ilişkilerin bir zorunluluk olarak algılanmasından sonradır ki Türkiye bölgeye yönelik politikalarını değiştirmiş ve kendisini bölgede ekonomik temelli işbirliğine öncelik veren bir yumuşak güç olarak sunmuştur. Bu zorunluluğun arkasında, başta petrol ve doğalgaz gibi Türkiye'nin ihracatını artırmaya yönelik ekonomik gelişme modeli için elzem nitelikte olan ucuz enerji ihtiyacı vardır.

TİKA, böylesi bir politik değişikliğin oluşmasının gerekliliğinin anlaşılmaya başlandığı bir ortamda 1992 yılında Dışişleri Bakanlığı'na bağlı teknik yardım kuruluşu olarak kuruldu. Kuruluş amacı, öncelikle Türk dilinin konuşulduğu ülkelerle ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetler yürütmek, gelişim yolunda olan ülkelerin kalkınmasına yardım etmektir. Kuruluşu takip eden yıllara baktığımızda özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik darboğazdan dolayı TİKA'nın faaliyetlerine kaynak bulmada sıkıntı yaşandığını görüyoruz. Ayrıca 1995'e kadar geçen süreçte TİKA'nın bürokrasi içi çekişmelere sahne olduğunu Türkiye'nin çok yanlış bir şekilde izlediği Kafkasya-Orta Asya bölgesinde siyasi nüfuz sağlama adına girişilen ya da düşünülen darbe planlarının bir aracı olduğunu görüyoruz. Özbekistan'da Kerimov' a, Azerbaycan'da Aliyev'e yönelik darbe planlarında TİKA görevlilerinin yer aldığı söylentileri, O dönem itibarıyla TİKA'nın imajını bölge devletleri nezdinde sarsmaya yetmiştir.

1995'ten sonra TİKA'nın bölgeye yönelik faaliyetlerinin yoğunlaştığını, özellikle eğitim ve kültürel işbirliği çerçevesinde, bölgede okulların ve kültür merkezlerinin açıldığını, Türkiye'de yükseköğrenim görmek üzere Türki Cumhuriyetlerin vatandaşlarına bursların tahsis edildiğini görüyoruz. Bu gelişmelere paralel olarak Türkiye ucuz enerji ihtiyacını karşılamak adına bu dönemde faaliyetlere başlamış, bunun neticesinde Bakü-Ceyhan boru hattı projesi gerçekleştirilmiştir. Tüm bu faaliyetler, Türkiye'yi dışında kalma riski taşıdığı Avrasya bölgesi için, bölgesel dengeleri iy okuyan ve ekonomik işbirliğini ve karşılıklı bağımlılığı geliştiren Joseph Nye'n kullandığı anlamıyla bir yumuşak güce (soft power) dönüştürme süreci olarak da okunabilir.

2000’li yıllara girilirken iç siyasette yaşanan dalgalanmalar, bölgeyle kurulan ilişkileri de etkileyecek, peşi sıra gelen siyasi ve ekonomik krizler Türkiye’nin bölgeye yönelik politikalarının yoğunluğunu azaltmasına neden olacaktır.

3. 2000’Lİ YILLAR : YENİ BÜYÜK OYUNDA TÜRKİYE

1990’lar boyunca koalisyon hükümetleriyle yönetilen Türkiye, 2000’li yıllara ağır ekonomik krizler eşliğinde girdi. İç siyaset koalisyon ortaklarının uyuşmazlıkları çerçevesinde yaşanırken, 11 Eylül’de Dünya Ticaret Merkezi’nin ve Pentagon’un terörist saldırılara hedef olmasıyla, uluslar arası alanda yeniden ama bu sefer Sovyetlerin dağılması kadar köklü olmayan bir değişim süreci başladı. ABD Afganistan’a açtığı savaşı Avrasya bölgesine yerleşmeye başladı. 2003’te ABD’nin Irak’a girmesiyle şekillenen politikanın temelinde, zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip bölgenin çevrelenmesi ve denetlenmesi olduğu söylenebilir. (Erhan,2005:134)

Türkiye’de AKP’nin iktidara gelişiyle Türkiye, Kafkasya-Orta Asya ile olan ilişkilerini yeniden yoğunlaştırmıştır. ABD’nin bölgeye nüfuz etmeye başlamasıyla bölge üzerine başlıca aktörlerin Rusya, ABD, Çin, Türkiye, İran olduğu yeni bir ekonomik ve siyasi çekişme başlamıştır. ABD’nin 1995’ten itibaren desteklediği “bölgeden çıkarılan petrol ve doğalgazın Türkiye üzerinden uluslar arası pazarlara taşınması” politikası Türkiye’nin bölgeye yönelik çıkarlarıyla örtüşmektedir. ABD ve Türkiye’nin bölgeye yönelik politikalarının giderek uyumlaşması 2000’lerde başta Rusya olmak üzere bölge devletlerinin Türkiye’yi ABD politikalarının uygulayıcısı olarak görmesini beraberinde getirmiş ve Türkiye 1990’ların ortalarından itibaren geliştirmeye çalıştığı çok-yönlü dış politikada, bölgenin hassas dengeleri arasında yine bir sıkışma sürecine girmiştir.

Bu süreç içerisinde TİKA’nın yapısal bir dönüşüm geçirdiğini görmekteyiz.1999’da önce Başbakanlığa ardından 2001’de ilgili devlet bakanlığına bağlı tüzel kişilik durumuna gelen TİKA, böylece Dışişleri bürokrasisinden bağımsız olarak hareket edebilen, ve Türkiye’nin yumuşak güç politikalarında kurumlar arası eşgüdümü sağlayan bir üst kuruma dönüşmüştür. Ayrıca bu süreç içerisinde 2005/11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile TİKA dış politika ilke ve gerekleri doğrultusunda etkin kullanılması için kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması ile dış yardımların envanterinin tutulması görevi de TİKA’ya verilmiştir. Böylece TİKA, dış yardımlara fon bulma ve bunların nereye aktarılacağı konusunda yeni yetkilerle donatılmıştır.

Bu dönüşümün Kafkasya-Orta Asya politikalarının yürütülmesinde Türkiye’ye belli bir dinamizm kazandırması olasıdır. Bölgenin kendine has koşullarından kaynaklı dış politika üretme zorluğu, Türkiye’yi bölgesel dengeleri gözetken ve bunun için sağlam ve güvenilir veriler toplayıp bunları bölgenin koşullarını göz ederek işleyebilen bir kurumsal yapının gerekliliğiyle yüz yüze getirmiştir. Önümüzdeki süreçte dış politikada Türkiye’yi daha farklı açılımlar bekliyor. Yeni keşfedilen Afrika coğrafyası bunun bir parçasını oluşturabilir. Bunun en belirgin göstergesi ise, TİKA’nın, kuruluşunda model olarak alınan JICA’ya benzer bir kurumsal yapı ve faaliyet alanı geliştirmeye başlamasıdır.

4. SONUÇ

Soğuk savaş’ın bitişiyle başlayan süreçte Türkiye’nin dış politikada karşılaştığı sorunların kaynaklarına ve bu sorunları çözmeye yönelik üretilen politikaların neler olduğuna değinilen bu çalışma, Türkiye’nin bu süreç içerisinde değiştirdiği dış politika algısını inceleme altına almış, bunu yaparken de Kafkasya-Orta Asya ile ilişkilerde önemli bir araç ve gösterge niteliği taşıyan teknik yardım kuruluşu TİKA’nın bu değişim sürecinden nasıl etkilendiği ve nasıl kullanıldığı anlatılmaya çalışılmıştır.

1990'ların özellikle ilk yarısında bölgedeki dengeleri, özellikle de Rusya'nın etkinliğinin görmezden gelinerek üretilen politikaların Türkiye'yi bölge devletleri nezdinde güvenilir olmaktan uzak bir konuma ittiğini ve Türkiye'nin bu süreçte dış politikada bir açılım yaratamadığını gördük. Türkiye bölgeye yönelik politikalarında siyasi nüfuz sağlamaktan vazgeçip ekonomik işbirliği süreçlerini ön plana çıkararak rasyonel adımları atmasıyla birlikte bölgedeki dengelerin bir parçası haline gelebilmiştir.

Bu dönemde, plansız, bürokrasi ve iç siyasi çekişmelerden fazlasıyla etkilenen dış politika uygulama süreçlerinde yaşanan aksaklıkları gidermek adına TİKA'nın kurulması ve giderek yumuşak güç politikalarında yetkisinin artırılması, Soğuk Savaş sonrası Türkiye için elzem olan sağlıklı ve istikrarlı çok-yönlü dış politika yürütme hususunda önemli ve yerinde bir gelişmedir.

KAYNAKLAR

Aydın, Mustafa “*Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler*”, içinde: *Türk Dış Politikası*, (Editör : Baskın Oran), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004. ss.366-439

Balcı, Ali, Yeşiltaş Murat “*Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması : Japonya Örneği*”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı 8, Cilt 2, Kış 2005-2006. ss.167-197

Bilgin, Mert “*Türkiye'nin İhracata Yönelik Ekonomi Politikalarında Avrasya'nın Stratejik Önemi*” Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı 7, Cilt 2, Güz 2005 ss.87-123

Beng, Phar Kim “*Turkey's Potential as a Soft Power: A Call for Conceptual Clarity*, Insight Turkey, Volume 10, Number 2 , April-June 2008

Erhan, Çağrı “*ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül'ün Etkileri*” Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı 8, Cilt 2, Kış 2005-2006 ss.123-149

Çaman, Efe “*Kafkasya ve Orta Asya'da Alternatif ile Uyum Arası Türk Bölgesel Politikası : Kafkasya ve Orta Asya'da Türkiye*”, içinde : *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun*, (Editör : Mehmet Seyfettin Erol), Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2009. ss. 261-298

Tellal, Erel “*Türk Dış Politikasında Avrasya Seçeneği*” Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı 5, Cilt 2, Bahar 2005 ss.49-70